

Theologie volgens baggerpastor Toon van de Sande

"Het gaat elke keer weer om: waar liggen je grenzen?"

"Ik beseft dat het veelal om een laagdrempelige vorm van contact gaat aan boord van de baggerschepen die ik bezoek", zegt Toon van de Sande, die inmiddels alom bekend staat als baggerdominee, hoewel hij aangesteld is door bisschop Ad van Luyn van Rotterdam en zelf ook praktiserend katholiek is. Als gehuwd pastoraal werker is Van de Sande in dienst van de Stichting Pastoraat Werkers over Zee (SPWO). "Als de mannen je eenmaal in vertrouwen nemen, dan komen ze los. Waar het ook hier elke keer om gaat is kiezen. Dat is het centrale thema: waar kies je voor in het leven? Op je werk. In je vrije tijd. In andere zeer persoonlijke zaken."

Van de Sande (Raamsdonksveer, 1951) doet dit werk nu vijf jaar. Eerder was hij werkzaam in het havenpastoraat in Rotterdam, daarvoor in het pastoraal centrum van Het Bisdom van Den Bosch. Hij begeleidde en trainde vele kerkelijke vrijwilligers. In juni 2000 volgde hij Henry Bouwman op. Het pastorale werk onder de baggeraars begon begin jaren zeventig op initiatief van een dominee uit baggerdorp Sliedrecht. De plaatselijke predikant Rinus Grashoff was de eerste die zich ermee bezighield.

"De stichting werkt onafhankelijk van de baggerindustrie, maar het werk wordt er wel door gefinancierd. Daarbij neemt de VBKO het leeuwendeel voor zijn rekening. Het is bedrijfspastoraat dat door de bedrijven betaald wordt en dat is uniek in ons land en misschien wel in de wereld. De kerken steunen dit werk ook. Ik beperk me niet tot een bepaalde sector, de belijdende christenen. Nee, iedereen kan bij me terecht. Ik ben eigenlijk als low profile pastor een kleine zelfstandige."

Geen opgeheven vingertje

"Dit is een fulltime baan. Gemiddeld ben ik minstens 100 dagen onderweg om bemanningsleden te bezoeken op de vele buitenlandse werken. Tachtig procent van mijn werk zit ik in het verre buitenland. En dat spreekt me heel goed aan. Oké, het reizen is niet leuk, wachten op het vliegveld, daar is na een paar keer ook wel de spanning vanaf. Dat vinden de baggeraars zelf ook de minst leuke kant van hun werk. Ik kom in alle werelddelen, behalve in Noord-Amerika, omdat we daar niet met onze schepen mogen komen. Mijn komst is van te voren op het project of schip aangekondigd. In het begin was er enige schroom of huiver. Dan zeggen ze of zie je ze denken: 'wat moeten we met die vent aan boord?' Ze sturen me niet weg. Ik draai een halve dag mee en dan kunnen we allebei de kat uit de boom kijken. Ik zorg ervoor dat ik niet in de weg loop, want het is een intensief beroep en soms is het zeer spannend.

Mijn vrouw en ik hebben zelf een boot, een tweemaster van het type Joshua, die we de naam Satute gegeven hebben, Srilankaans voor 'blijdschap'. Ik ben dus niet alleen beroepshalve geïnteresseerd in varen en water. Ik ben begonnen met een roeibootje in de Biesbosch, vervolgens kwam er een platbodem en nu hebben we een drijvende spaarpot waarmee we overall heen varen. Meestal stel ik daardoor ook geen stomme vragen. Dat schept ook een band, dat je een bepaalde verbondenheid hebt met de maritieme wereld.

Een belangrijk verschil met ander pastoraal werk is dat je hier voor het merendeel niet te maken hebt met zieke of zielige mensen. Je trekt de drie dagen dat ik aan boord ben op met sterke,

hardwerkende en goed opgeleide mannen. Het is niet de bedoeling dat ik er met een opgeheven vingertje rond ga lopen. Dan zetten ze je meteen buiten en terecht. Er is wel een verschil tussen de verschillende groepen aan boord. Behalve de Nederlanders zijn er veel Filippino's en tegenwoordig bij Boskalis ook behoorlijk wat Russen en Balten. De eerste groep daagt me uit. De tweede groep beschouwt je als een autoriteit zoals ze dat met de paplepel is ingegeven. Met hen organiseer ik af en toe korte gebedsdiensten aan boord ter afsluiting van mijn bezoek. Als ik zelf toevallig mijn bijbel vergeten ben, dan heb ik er binnen vijf minuten een. Er is er altijd wel een aan boord. De meeste Filippino's hebben er sowieso een en sommige Hollanders ook, al komen ze daar niet graag voor uit. Ik spreek geen Spaans. Het contact gaat meestal in het Engels dat zij vrij goed beheersen. Ik spreek ook een beetje Russisch, als overblijfsel van mijn tijd in Rotterdam waar ik vrij veel met hen te maken had. Als je het niet gebruikt dan raakt al gauw het klad er in. Het komt me nu weer van pas. Ik voel me als een vis in het water in dit werk en ik heb ook het gevoel dat ik geaccepteerd word."

Actie en contemplatie

"Een heel bijzondere ervaring in 2002 was in Singapore, waar het werk voor langere tijd door allerlei omstandigheden die ik niet kan beoordelen onmogelijk was gemaakt. Veel schepen kwamen stil te liggen en dat gaf aan boord een speciale stemming: "We baggeren liever, 'gang is alles!"

Ik moet me een beetje voorzichtig uitdrukken en ik wil ook onder geen beding vooroordelen versterken. De baggermentaliteit is een beetje van het rock-'n roll kaliber. Ze gaan nog niet zo ver als Herman Brood, maar wat me opvalt is dat ze heel intensief leven, altijd voor meer dan honderd procent. Bij de aanleg van Palm Island in Dubai zie je gewoon dat ze misschien wel voor de duizendste keer met het schip zand baggeren, vervoeren en lossen, maar elke keer is het weer de eerste keer, tenminste zo komt het bij mij over. De motoren kunnen nog net gekoeld worden en dat geldt voor de mensen zelf ook. Het is stampen en gaan, stampen en gaan... Ook op het stationaire materieel!

Dan kom ik wel eens met de vraag naar het evenwicht. Slaat het soms niet te ver door? Het gaat in je leven altijd om een evenwicht tussen werken en rust, actie en contemplatie. En als je zo hectisch leeft en werkt, dan komt het er op aan dat je ook rust vindt. Dan vraag ik: hoeveel tijd besteed je aan jezelf? Hoe kom je weer tot je zelf? Als je van de ene kick naar de andere kick leeft, dan raak je op den duur je zelf kwijt. Er zijn mensen aan boord en op de werken van dik over de vijftig die altijd zo hebben geleefd en die een flinke klap krijgen als ze een keer iets oplopen. Dan blijkt dat ze niet zo maar ineens weer de oude zijn. Centrale vraag is dan weer de keuze: kom je nog wel voor je zelf op of kies je alleen voor het geld? We zitten nu in een minder rooskleurige economische situatie. Dat is ook te merken in de baggersector. Vooral voor de jongeren is dat riskant. Er zijn er al die zich achter de oren beginnen te krabben. Ze hebben een tophypotheek, want ze verdienen natuurlijk uitstekend. Stel dat ze op wachtgeld over moeten gaan, dan komen ze in de problemen. Ik zeg ook vaak: ga uit van je wachtgeld en doe leuke dingen met de rest zo lang het kan. Meestal wil de oudere generatie wel een stapje terug, waardoor er meer afstand en rust ontstaat. Daarmee kunnen ze een voorbeeld zijn voor jongeren die daar nog helemaal niet of nauwelijks besef van hebben."

Reisverslag

"Als ik weer thuis ben van een reis naar Afrika bijvoorbeeld, dan schrijf ik een reisverslag. Dat gaat eerst naar de schepen om ze op de hoogte te brengen van mijn belevenissen. Als ze geen correcties hebben zet ik de verhalen op de website www.swpo.nl. Het komt ook voor dat ik te maken krijg met heel schrijnende gevallen van schokkende ervaringen. Er gebeurt bijvoorbeeld een dodelijk ongeluk. Dan laat ik al het andere werk schieten en komt het aan op heel concrete directe pastorale hulp. Met de grote bedrijven in de sector is de afspraak gemaakt dat ik in die gevallen zo snel mogelijk naar het schip of het project ga om de achterblijvende mensen te bezoeken om te kijken hoe het met hen gaat. Ik kan hen dan ook duidelijk maken dat de reacties die mensen na een schokkende ervaring hebben abnormaal lijken, maar het in feite niet zijn. Ook ben ik op de hoogte wat het bedrijf aan verdere opvang te bieden heeft. Laten we alleen hopen dat dit werk niet voorkomt, maar statistisch moet je er wel op rekenen.

Wat ook speelt is het cultuurverschil tussen Hollanders en buitenlanders. Er komen steeds meer buitenlanders aan boord van de baggerschepen, doordat Nederlanders minder voor dit werk te porren zijn ondanks de zeer gunstige verlofregeling die sinds een paar jaar van kracht is. Het is belangrijk om de samenwerking te bevorderen en de contacten op peil te houden. Filippino's staan bekend om hun vriendelijkheid en onderdanigheid. Ze glimlachen ook altijd. Het lijkt dan ook makkelijk om misbruik van ze te maken. Dat vind ik een ander centraal punt in mijn werk: aandacht vragen voor de verschoppelingen, ook onder de Hollanders.

Ik vind het ook belangrijk dat baggeraars hun ervaringen delen. Oude en jonge, ervaren en minder ervaren. Niet alleen over de zaken die hun werk betreffen, maar ook in wat voor omstandigheden ze terecht komen. De eerste keer in Nigeria of in Bangladesh dan schrik je van wat je om je heen ziet.

De religieuze lading zit voor mij enkel en alleen in mijn eigen inspiratie. Als ze er naar vragen, dan wil ik er wel over praten maar ik ga ze niets opleggen. Ik doe mijn werk vooral van uit het gezichtspunt dat je aandacht moet geven aan mensen die onderop liggen. Die zijn er aan boord ook. Ze kunnen overal over iemand heen walsen. Ouderen die eerder een potje bier willen gaan drinken en daarin een stagiaire meeslepen. Voor dat soort zaken ben ik alert. Het gevaar is nu wel dat je gaat denken dat iedereen zuipt en zich te pletter werkt aan boord van een baggerschip. Dat beeld is niet juist. Niettemin zijn er altijd die er doorheen zakken en andere meeslepen. De meesten zijn gelukkig energieke, hardwerkende en goed gekwalificeerde mensen. Je kunt me heel snel een sensatieverhaal in de mond leggen, maar daar schiet niemand wat mee op. Als ik dat zelf al zou doen, dan zou ik dit werk geen half jaar volhouden."

Invalshoek

"De zogenaamde zielige zeeman is ook vaak onderwerp van discussie geweest op congressen en trainingen. Op een bijeenkomst in 2003 hebben we het met collega's over een ander boeg gegooid. We hebben toen nagedacht over onze contacten met de goed opgeleide westerse zeevarenden. In die groep zit ik eigenlijk veel meer. Als je geen antwoord weet te geven op hun godsdienstkritische opmerkingen en bedenkingen tegen het fundamentalisme, dan stel je niets voor en ook je geloof niet. Want het terrorisme is ook zo'n item waar ze vaak over beginnen. Ze zijn wellicht ook een kwetsbare groep in dat opzicht, als buitenlanders in een islamitische omgeving en als representanten van het kapitalisme. Die hoog opgeleide zeeman fungeert als katalysator van je eigen geloof. Ik heb les gehad van professor Luypen en die liet ons kennismaken met alle fundamentele bezwaren die er in de loop der eeuwen zijn geformuleerd tegen het christelijk geloof. Zijn opvatting en ook die van mij als fundamenteel theoloog is dat ze

je eigen gedachtesysteem uitzuiveren. Mijn studie heb ik indertijd afgerond met het vertalen van 356 regels afgekort Gotisch Latijn van een dertiende eeuwse theoloog over de vraag of de wereld een begin heeft gehad of niet. Na een week had ik vijf regels ontcijferd. Toen leerde ik dat je moet luisteren, tijd moet nemen en aandacht geven. Het is de rode draad geworden in afgelopen vijfentwintig jaar, vooral in mijn werk als pastor."

(in kader)

25 jaar Stichting Pastoraat Werkers Overzee

Doel en achtergrond van de SPWO

Stichting Pastoraat Werkers Overzee bestaat inmiddels 25 jaar. Het is een voortzetting van een eerder initiatief: 'Interkerkelijke Commissie voor Geestelijke Verzorging van Werknemers in de Baggerbedrijven'. Bijna 40 jaar geleden, in 1965, werd het initiatief genomen om de zorg voor baggeraars in het buitenland vorm en inhoud te geven. Dr. P.L.Schram, secretaris van 'Kerk Overzee', schreef aan de predikanten in Sliedrecht een brief. Hij was in Lagos op bezoek geweest bij Nederlandse families, en vroeg aandacht voor de baggeraars onder hen: konden de predikende heren uit het baggerdorp daar iets aan doen?

Het ging (en gaat nog altijd) in dit werk om mensen. Hoe gaat het hen op het werk? Hoe bevinden ze zich? Kunnen zij en hun gezinnen de situatie aan? Met deze vragen in 't hoofd ging ds. Rinus Grashoff (soms samen met z'n vrouw) op bezoek bij de werkers in Nigeria (1966), Duinkerken en Zuid-Frankrijk, Portugal, Noord-West Duitsland, Kopenhagen en Engeland. In 1971 volgden Abudhabi en Dubai, later Oman, Qatar, Saudi Arabia, Bahrain en Bandar Shaphur: natte en ook droge aannemers speelden hun rol volop mee in de 'boom' rond de Perzische/Arabische Golf. Hier en daar werden Shellkampen bezocht.

Vanaf 1978 werd deze rol van gesprekspartner door een fulltime pastor ingevuld: ds. Aage Smilde vestigde zich, met z'n vrouw, voor enkele jaren in de Golf. Hij reisde door het hele gebied, hield praatavonden en kerkdiensten en bezocht mensen thuis. De kerkdiensten breidden zich uit naar de Filipijnse medewerkers. De horizon van het werk werd breder, de ervaring intenser. De Commissie kreeg in 1978 een beter passende structuur, ze werd Stichting Pastoraat Werkers Overzee.

Formeel omschreven gaat het om het opzoeken van mensen op werklocatie vanuit een oecumenisch pastorale gedachte. De te bezoeken mensen zijn dan de medewerkers van de bagger-, aannemers- en constructiebedrijven. De vaste pastor van de SPWO kan daarbij in allerlei situaties onafhankelijk gesprekspartner zijn, ongeacht de geloofs- of levensovertuiging van de betrokkenen.

De belangrijkste geldschieters van de SPWO naast de VBKO zijn Boskalis, Van Oord ACZ, Ballast Ham Dredging en Interbeton, voormalig onderdeel van Hollandsche Beton Groep. Stichting Pastoraat Werkers Overzee en andere Christelijke Instellingen voor Zeemanswelzijn verzorgen een kwartaalblad met de naam 'Diepgang', voor Nederlandse zeevarenden, diepzeevissers en baggeraars. Met het blad beogen zij openheid te wekken voor levensbeschouwing en de opinievorming op dit terrein te stimuleren. Het blad begint inmiddels aan zijn vijfde jaargang. Meer informatie over de SPWO en het werk van Toon van de Sande, o.a. de laatste reisverslagen zijn te vinden op www.spwo.nl.